

کتاب شب امتحان دین و زندگی (۳) دوازدهم از ۴ قسمت اصلی به صورت زیر تشکیل شده است:

(۱) **آزمون‌های نوبت اول:** آزمون‌های شماره ۱ تا ۴ این کتاب مربوط به مباحث نوبت اول است که خودش به دو قسمت تقسیم می‌شود:

(الف) آزمون‌های طبقه‌بندی‌شده: آزمون‌های شماره ۱ و ۲ را درس به درس طبقه‌بندی کرده‌ایم. بنابراین شما به راحتی می‌توانید پس از خواندن هر درس از درس‌نامه تعدادی سؤال را بررسی کنید. حواستان باشد این آزمون‌ها، ۱۶ نمره‌ای و مثل یک آزمون کامل هستند. (چون در نیم‌سال اول ۴ نمره به قرائت اختصاص دارد.) در کنار سؤال‌های این آزمون‌ها **نکات مشاوره‌ای** نوشته‌ایم. این نکات به شما در درس خواندن قبل از امتحان و پاسخگویی به آزمون در زمان امتحان کمک می‌کند.

(ب) آزمون طبقه‌بندی‌نشده: آزمون‌های شماره ۳ و ۴ را طبقه‌بندی نکرده‌ایم تا دو آزمون نوبت اول مشابه آزمونی را که معلمان از شما خواهد گرفت، ببینید.

(۲) **آزمون‌های نوبت دوم:** آزمون‌های شماره ۵ تا ۱۲ امتحان‌های نهایی برگزار شده در سال‌های ۱۴۰۰، ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲ هستند. این قسمت هم، خودش به ۲ بخش تقسیم می‌شود:

(الف) آزمون‌های طبقه‌بندی‌شده: آزمون‌های شماره ۵ تا ۸ آزمون‌های نهایی خرداد و شهریور و دی ۱۴۰۰ و دی ۱۴۰۱ هستند که طبقه‌بندی کرده‌ایم. با این کار باز هم می‌توانید پس از خواندن هر درس تعدادی سؤال مرتبط را پاسخ دهید. هر کدام از این آزمون‌ها، ۲۰ نمره دارند. در واقع در این بخش، شما ۴ آزمون کامل را می‌بینید. این آزمون‌ها هم **نکات مشاوره‌ای** دارند.

(ب) آزمون‌های طبقه‌بندی‌نشده: آزمون‌های شماره ۹ تا ۱۲ را طبقه‌بندی نکرده‌ایم؛ پس، در این بخش با ۴ آزمون نوبت دوم، مشابه آزمون پایان سال مواجه خواهید شد. این آزمون‌ها به ترتیب امتحان‌های نهایی خرداد ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲ و شهریور ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲ هستند.

(۳) **پاسخ‌نامه تشریحی آزمون‌ها:** در پاسخ تشریحی آزمون‌ها تمام آن‌چه را که شما باید در امتحان بنویسید تا نمره کامل کسب کنید، برایتان نوشته‌ایم.

(۴) **درس‌نامه کامل شب امتحانی:** این قسمت تمام آن‌چه را که شما برای گرفتن نمره عالی در امتحان دین و زندگی (۳) نیاز دارید، تنها در ۱۷ صفحه آورده‌ایم، بخوانید و لذتش را ببرید!

یک راهکار: موقع امتحان‌های نوبت اول می‌توانید از سؤال‌های درس‌های ۱ تا ۶ آزمون‌های ۵ تا ۸ هم استفاده کنید.

بارم‌بندی درس دین و زندگی (۳)

فهرست

شماره درس	پایانی نوبت اول	پایانی نوبت دوم / شهریور و دی‌ماه
اول	۶	۳
دوم		
سوم	۴	۳
چهارم		
پنجم	۶	۴
ششم		
هفتم	-	۵
هشتم	-	
نهم	-	۵
دهم	-	
قرائت	۴	-
جمع	۲۰	۲۰

صفحه ۳
نوبت آزمون پاسخ‌نامه

آزمون شماره ۱	(طبقه‌بندی‌شده)	اول	۳	۲۷
آزمون شماره ۲	(طبقه‌بندی‌شده)	اول	۵	۲۷
آزمون شماره ۳	(طبقه‌بندی‌نشده)	اول	۷	۲۸
آزمون شماره ۴	(طبقه‌بندی‌نشده)	اول	۹	۲۸
آزمون شماره ۵	(طبقه‌بندی‌شده)	دوم	۱۱	۲۹
آزمون شماره ۶	(طبقه‌بندی‌شده)	دوم	۱۳	۲۹
آزمون شماره ۷	(طبقه‌بندی‌شده)	دوم	۱۵	۳۰
آزمون شماره ۸	(طبقه‌بندی‌شده)	دوم	۱۷	۳۰
آزمون شماره ۹	(طبقه‌بندی‌نشده)	دوم	۲۰	۳۱
آزمون شماره ۱۰	(طبقه‌بندی‌نشده)	دوم	۲۱	۳۲
آزمون شماره ۱۱	(طبقه‌بندی‌نشده)	دوم	۲۳	۳۲
آزمون شماره ۱۲	(طبقه‌بندی‌نشده)	دوم	۲۵	۳۳

شماره	kheilisabz.com	مدت آزمون: ۷۵ دقیقه	رشته: کلیه رشته‌ها به جز رشته انسانی	دین و زندگی (۳)
نمره	آزمون شماره ۱			ردیف
درس اول				
۱	بر اساس آیه ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ هُوَ الْعَنِيُّ الْحَمِيدُ﴾ نیاز انسان به خداوند شامل چه مرحله‌ای است و چرا خداوند می‌تواند نیاز انسان و هر موجود دیگری را برطرف کند؟			
۰/۵	درستی یا نادرستی جمله زیر را مشخص کنید. این‌که انسان بتواند با هر چیزی خدا را ببیند، معرفتی عمیق و والا و غیر قابل دسترس است.			
۰/۵	جاهای خالی را با کلمه‌های مناسب پر کنید. لازمه شناخت هر چیزی و به آن است.			
۱	بیت: «ذات نایافته از هستی، بخش / چون تواند که بود هستی‌بخش» بیانگر چه مفهومی از نیازمندی جهان به خدا در پیدایش است؟			
درس دوم				
۱	با توجه به مفهوم آیات پاسخ دهید. الف) ﴿أَغْيَرِ اللَّهُ أَبْعَى رَبًّا﴾ بیانگر کدام یک از مراتب توحید است؟ ب) ﴿مَا لَهُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ وَلِيٍّ﴾ بازتاب و نتیجه کدام یک از مراتب توحید است؟ <i>در بخش مراتب توحید، کلیه آیات بسیار کمک‌کننده و مهم هستند. رابطه علت و معلولی (نتیجه / بازتاب) که در بین مراتب توحید مطرح هستند، بسیار مهم است.</i>			
۰/۵	درستی یا نادرستی جمله زیر را مشخص کنید. این‌که پیامبر اکرم ﷺ و اولیای دین ﷺ از خود، توانایی بر آوردن حاجات انسان را دارند، عین توحید است.			
۰/۵	به سؤال زیر پاسخ کوتاه دهید. این‌که خداوند به کسی اذن و اجازه تصرف در جهان را می‌دهد، به چه معناست؟			
۱	اصطلاح زیر را تعریف کنید. توحید در ربوبیت: <i>مراتب توحید و شرک ممکن است به صورت تعریف نیز فواسته شود.</i>			
درس سوم				
۰/۵	گزینه درست را انتخاب کنید. کسی که از روی تردید خداوند را پرستش می‌کند در مقابل بلایی که به او می‌رسد چه عکس‌العملی دارد؟ ۱) ﴿انْقَلَبْ عَلَيَّ وَجْهٌ﴾ ۲) ﴿إِطْمَأَنَّ بِهِ﴾			
۰/۵	جاهای خالی را با کلمه‌های مناسب پر کنید. محور و روح زندگی دینی و محور و روح زندگی ضددینی، است.			
۱	به سؤال زیر پاسخ کامل دهید. چگونه یک فرد دچار شرک عملی می‌شود؟			
درس چهارم				
۰/۵	به سؤال زیر پاسخ کوتاه دهید. به اقرار خود شیطان، او توانایی فریب چه کسانی را ندارد؟			
۰/۵	اصطلاح زیر را تعریف کنید. حُسن فعلی: <i>حُسن فعلی و فاعلی، از تعاریف مهم هستند.</i>			
۱	راه‌های تقویت اخلاص را نام ببرید.			
درس پنجم				
۰/۵	درستی یا نادرستی جمله زیر را مشخص کنید. کسی که اختیار را در بحث و سخن انکار می‌کند، در عمل از قدرت اختیار خود بهره‌ای نخواهد برد. <i>به منفی و مثبت بودن افعال در تشفیص درستی یا نادرستی جمله دقت کنید.</i>			

شماره	kheilisabz.com	مدت آزمون: ۷۵ دقیقه	رشته: کلیه رشته‌ها به جز رشته انسانی	دین و زندگی (۳)
ردیف	آزمون شماره ۱			نمره
۱۶	<p>جای خالی را با کلمه مناسب پر کنید. ما در جهانی زندگی می‌کنیم که قدر و قضای الهی بر آن حاکم است، یعنی است.</p>			۰/۵
۱۷	<p>اصطلاح زیر را تعریف کنید. قضای الهی:</p>			۰/۵
۱۸	<p>چه رابطه‌ای میان اختیار انسان با اراده خداوند وجود دارد؟ توضیح دهید.</p>			۱/۵
درس ششم				
۱۹	<p>آیه ﴿وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا سَنَسْتَدْرِجُهُمْ مِنْ حَيْثُ لَا يَعْلَمُونَ وَأَمْ لِي لَهُمْ...﴾ به کدام سنت الهی اشاره می‌کند؟ ارتباط آیات ابتدای درس ۶ با سنت‌های الهی و پیام‌های مربوط به آن‌ها را فراموش نکنید!</p>			۰/۵
۲۰	<p>گزینه درست را انتخاب کنید. یکی از عام‌ترین و فراگیرترین سنت‌های الهی که سبب ساخته شدن هویت و شخصیت انسان‌ها می‌گردد: (۱) سنت امداد عام الهی (۲) سنت ابتلاء یا امتحان</p>			۰/۵
۲۱	<p>جای خالی را با کلمه مناسب پر کنید. سنت شامل حال کسانی می‌شود که با نیت پاک، قدم در راه حق می‌گذارند.</p>			۰/۵
۲۲	<p>به سؤال زیر پاسخ کوتاه دهید. خداوند ما را با چه چیزهایی امتحان می‌کند؟</p>			۰/۵
۲۳	<p>به سؤال زیر پاسخ کامل دهید. شناخت قوانین حاکم بر زندگی انسان‌ها چه نتایجی به دنبال دارد؟ (دو مورد)</p>			۱
۱۶	موفق باشید			جمع نمرات

شماره	kheilisabz.com	مدت آزمون: ۸۰ دقیقه	رشته: کلیه رشته‌ها به جز رشته انسانی	دین و زندگی (۳)
ردیف	آزمون شماره ۹			نوبت دوم پایه دوازدهم - خرداد ۱۴۰۱
نمره				
۰/۵	الف) تدبر در آیات قرآن و حدیث			
۰/۵	آیه شریفه: ﴿... قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُو الْأَلْبَابِ﴾ بیانگر کدام یک از معیارهای تمدن اسلامی است؟			
۰/۵	با توجه به عبارت قرآنی ﴿أَدْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ...﴾ دو روش صحیح دعوت را بنویسید.			
۰/۵	با توجه به آیه شریفه: ﴿وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا وَإِنَّ اللَّهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ﴾ خداوند کسانی را که در راه او قدم بردارند، به طور خاص می‌کند.			
۰/۵	مراتب توحید یا شرک را در آیه شریفه ﴿وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ...﴾ مشخص کنید.			
۰/۵	براساس حدیث شریف پیامبر ﷺ «مؤمنان با توجه به بر یکدیگر برتری پیدا می‌کنند».			
۰/۵	ب) درستی یا نادرستی گزاره‌های زیر را مشخص کنید.			
۰/۵	دوره جوانی، دوره تثبیت خوی و خصلت‌هاست.			
۰/۵	میان سعادت انسان در دنیا و جهان آخرت و بایدها و نبایدهای دین (احکام)، ارتباط و هماهنگی برقرار است.			
۰/۵	توانایی بهره‌مندی بیشتر از طبیعت از آثار منفی تمدن جدید در حوزه علم است.			
۰/۵	عناصر اصلی برنامه پیامبر ﷺ در ارتقای جایگاه خانواده، احیای منزلت زن و ارزش‌های اصیل او بود.			
۰/۵	ج) جای خالی عبارتهای زیر را با کلمات مناسب تکمیل کنید.			
۰/۵	تنها شیوه مطمئن و قابل اعتمادی که پیش روی هر انسان خردمند و عاقبت‌اندیش قرار دارد است.			
۰/۵	اولین آیاتی که بر رسول خدا ﷺ نازل شد درباره بود.			
۰/۵	اگر رفتار ناپسند برخی افراد سبب بدبینی دیگران به دین شده در واقع افراد ضایع شده است.			
۰/۵	اگر لایه ظاهری و سطحی موقعیت زن در دنیای امروز کنار رود، خواهیم دید که سودآوری در حال ربودن گوی سبقت از تجارت مواد مخدر و اسلحه است.			
۰/۵	د) به سؤالات زیر پاسخ کوتاه دهید.			
۰/۵	۱۴ میان بُعد فردی و بُعد اجتماعی توحید چه رابطه‌ای وجود دارد؟			
۰/۵	۱۵ مجموعه عوامل مستقل در «پرورش گل» از کدام نوع علت است؟			
۰/۵	۱۶ سنت حاکم بر زندگی «معاندان و غرق‌شدگان در گناه» کدام است؟			
۰/۵	۱۷ مهم‌ترین راه اصلاح و معالجه جامعه از بیماری‌ها و انحرافات اجتماعی چیست؟			
۰/۵	۱۸ جامعه عدالت‌محور پیامبر ﷺ چگونه جامعه‌ای بود؟ (دو مورد)			
۰/۵	۱۹ زمینه‌های پیدایش تمدن جدید را بنویسید.			
۰/۵	ه) اصطلاحات زیر را تعریف کنید.			
۰/۵	۲۰ الف) «حسن فاعلی»			
۰/۵	ب) «توحید در خالقیت»			
۱/۵	و) کشف ارتباط:			
۱/۵	۲۱ هر یک از موارد سمت راست با کدام یک از موارد سمت چپ ارتباط دارد؟			
۰/۵	الف) هیچ عاقل مر کلوخی را زند؟	●	●	الف) تفکر و تصمیم
۰/۵	ب) این که فردا این کنم یا آن کنم	●	●	ب) مسئولیت‌پذیری
۰/۵	ج) گر نبودی اختیار این شرم چیست؟	●	●	ج) احساس رضایت یا پشیمانی
۲	ز) احکام			
۲۲	حکم هر یک از موارد زیر را بنویسید: جایز - حرام - واجب - مستحب - (یک مورد اضافی است).			
۰/۵	الف) هر نوع تجارت که به نفع رژیم صهیونیستی باشد.			
۰/۵	ب) تولید و توزیع فیلم‌های سینمایی جهت مبارزه با تهاجم فرهنگی.			
۰/۵	ج) ورزش به قصد آمادگی برای انجام وظایف دینی			
۰/۵	د) خودداری از خرید کالای خارجی که مصرف آن سبب وابستگی کشور شود.			
۱/۵	ح) به پرسش‌های زیر پاسخ کامل دهید.			
۱/۵	۲۳ نیازمندی جهان به خدا در پیدایش را با دو مقدمه و یک نتیجه استدلال نمایید.			
۱	۲۴ آثار زینبار قمار را بنویسید. (دو مورد)			
۱	۲۵ چگونه یکی از جاهل‌ترین جامعه زمان پیامبر ﷺ مشتاق علم شد؟			
۱	۲۶ از مسئولیت‌های ما در حوزه عدل و قسط «استحکام‌بخشیدن به نظام اسلامی» را شرح دهید.			
۱/۵	۲۷ از حیل‌های شیطان برای دور کردن انسان از توبه «به تأخیر انداختن توبه (تسویف)» را شرح دهید. این حیل‌ها بیشتر برای چه کسانی به کار می‌رود؟			
۲۰	جمع نمرات			
	موفق باشید			

پاسخ‌نامه تشریحی

◀ آزمون شماره ۱ (نوبت اول) ▶

- ۱- نیاز انسان به خداوند شامل مرحله پیدایش و بقا است. - از آن جا که خداوند بی‌نیاز مطلق است (الغنی) و به هیچ چیز وابسته نیست، می‌تواند نیاز هر موجود دیگری را برطرف کند.
- ۲- نادرست - معرفتی عمیق و والاست که در نگاه نخست مشکل به نظر می‌آید، اما هدفی قابل دسترس است.
- ۳- احاطه - دسترسی
- ۴- این بیت به مقدمه دوم نیازمندی جهان در پیدایش به خدا اشاره می‌کند که مفهوم آن این است: پدیده‌ها که وجودشان از خودشان نیست، برای موجود شدن نیازمند به پدیدآورنده‌ای هستند که خودش پدیده نباشد، بلکه وجودش از خودش باشد.
- ۵- الف) توحید در ربوبیت
ب) توحید در مالکیت (دقت کنید که توحید در ولایت که در آیه مطرح است نتیجه، بازتاب و معلول مالکیت الهی است.)
- ۶- نادرست - چون توانایی را از خود آن‌ها دانسته‌ایم، شرک است.
- ۷- چنین ادنی بدین معناست که خداوند آن شخص را در مسیر و مجرای ولایت خود قرار داده است.
- ۸- چون خداوند تنها خالق، مالک و ولی جهان است، تنها رب هستی نیز هست؛ پس او تدبیرگر و پرورش‌دهنده مخلوقات است و جهان را اداره کرده و به سوی مقصدی که برایش معین فرموده هدایت می‌کند.
- ۹- گزینه «۱»؛ در مقابل بلا، از خداوند روی گردان می‌شود: ﴿انقلب علی وجهه﴾
- ۱۰- توحید - شرک
- ۱۱- اگر کسی دل به هوای نفس (بت درون) سپرده و او را معبود خود قرار دهد و اوامرش را به فرمان‌های خداوند ترجیح دهد یا در پی کسب رضایت قدرت‌های مادی و طاغوت‌ها (بت‌های بیرون) برآید، چنین شخصی گرفتار شرک عملی شده است.
- ۱۲- مؤمنان بااخلاص
- ۱۳- حسن فعلی یعنی کار به درستی و به همان صورت که خدا فرمان داده است، انجام شود.
- ۱۴- ۱) افزایش معرفت و شناخت نسبت به خداوند
۲) راز و نیاز با خداوند و کمک‌خواستن از او
۳) دوری از گناه و تلاش برای انجام واجبات
- ۱۵- نادرست - چنین شخصی در عمل از اختیار خود بهره می‌برد.
- ۱۶- قانونمند
- ۱۷- موجودات جهان از آن جهت که با فرمان و حکم و اراده الهی ایجاد می‌شوند، به قضای الهی وابسته‌اند.
- ۱۸- وجود اختیار و اراده در انسان ناشی از اراده الهی و خواست اوست. به عبارت دیگر خداوند اراده کرده است که انسان موجودی مختار و دارای اراده باشد. در فعل اختیاری، تا زمانی که ما به انجام فعل اراده نکرده‌ایم، آن فعل انجام نمی‌گیرد. در عین حال وجود ما، اراده ما و عملی که از ما سر می‌زند، همگی وابسته به اراده خداوند است. یعنی اراده انسان در طول اراده خداست و با آن منافات ندارد.
- ۱۹- سنت املاء و استدراج
- ۲۰- گزینه «۲» سنت ابتلاء یا امتحان
- ۲۱- توفیق الهی (امداد خاص)
- ۲۲- خداوند با هر امر خیر یا شری ما را می‌آزماید.
- ۲۳- ۱) موجب نگرش صحیح نسبت به تلخی‌ها و شیرینی‌ها، بیماری و سلامت، شکست‌ها و موفقیت‌ها و به طور کلی همه حوادث زندگی می‌شود.
- ۲) دیدگاه مؤمنان را نسبت به وقایع و حوادث جهان از دیگران ممتاز می‌سازد.
- ۳) بالاخره این شناخت در روابط ما با خدا، با خود، با خلقت و با دیگران تأثیر بسزایی دارد. (دو مورد کافی است.)

- ۱- توجه به علم آموزی
- ۲- (۱ دانش استوار ۲) اندرز نیکو (۳) جدال احسن (دو مورد کافی است).
- ۳- هدایت
- ۴- توحید در مالکیت (لله، یعنی برای خدا بودن به مالکیت خداوند اشاره می‌کند).
- ۵- مراتب اخلاصشان
- ۶- نادرست - دوره پیری دوره تثبیت خوی و خصلت‌هاست و دوره جوانی، دوره انعطاف‌پذیری، تحول و دگرگونی است.
- ۷- درست
- ۸- نادرست - از آثار مثبت است.
- ۹- درست
- ۱۰- زندگی دینی
- ۱۱- دانش و آموختن
- ۱۲- حقوق معنوی
- ۱۳- تجارت فحشا
- ۱۴- متقابل (یا دوسویه)
- ۱۵- علل عرضی
- ۱۶- سنت املاء و استدراج
- ۱۷- امر به معروف و نهی از منکر
- ۱۸- جامعه‌ای که در آن مظلوم بتواند به آسانی حق خود را از ظالم بستاند و امکان رشد برای همه انسان‌ها فراهم باشد.
- ۱۹- (۱) کلیسا و تعالیم تحریف‌شده (۲) بهره‌گیری از تجربیات سایر تمدن‌ها
- ۲۰- الف) حسن فاعلی بدین معناست که انجام‌دهنده کار دارای نیت الهی باشد.
- ب) توحید در خالقیت عبارت از این است که معتقد باشیم خداوند تنها مبدأ و خالق جهان است، موجودات همه مخلوق او هستند و در کار آفرینش شریک و همتایی ندارد.
- ۲۱- الف) هیچ عاقل مر کلوخی را زند؟ ← ۲- مسئولیت‌پذیری
- ب) این‌که فردا این کنم یا آن کنم ← ۱- تفکر و تصمیم
- ج) گر نبودی اختیار این شرم چیست؟ ← ۳- احساس رضایت یا پشیمانی
- ۲۲- الف) حرام (ب) واجب کفایی (ج) مستحب (د) واجب
- ۲۳- مقدمه اول: اگر به خود و اشیای پیرامون خود نگاه کنیم، درمی‌یابیم که وجود و هستی ما از ما نیست و همه پدیده‌ایم.
- مقدمه دوم: پدیده‌ها که وجودشان از خودشان نباشد برای موجود شدن نیازمند به پدیدآورنده‌ای هستند که خودش پدیده نباشد بلکه وجودش از خودش باشد.
- نتیجه: با دو مقدمه فوق می‌توانیم نتیجه بگیریم که ما و همه پدیده‌های جهان در پدیدآمدن و هست‌شدن خود به آفریننده‌ای نیازمندیم که خودش پدیده نباشد و سرچشمه هستی باشد. این وجود برتر و متعالی «خدا» نامیده می‌شود.
- ۲۴- یک کار بیهوده است. - پول و ثروت مردم را در مسیری که هیچ فایده‌ای برای جامعه ندارد به کار می‌گیرد. - میان برنده و بازنده کینه و دشمنی به وجود می‌آورد (دو مورد کافی است).
- ۲۵- نزول تدریجی آیات قرآن کریم و دعوت مکرر این کتاب به خردورزی و دانش از یک طرف و تشویق‌های دائمی رسول خدا ﷺ از طرف دیگر، سد جاهلیت و خرافه‌گرایی را شکست و یکی از جاهل‌ترین جوامع آن روز را مشتاق علم ساخت.
- ۲۶- استحکام و اقتدار نظام حکومتی یک کشور مهم‌ترین عامل برای حضور کارآمد در میان افکار عمومی جهان است. یک کشور ضعیف، به طور طبیعی منزوی می‌شود و همراه و همدلی در دنیا نمی‌یابد. استحکام پایه‌های اقتصادی و تلاش برای کاهش فقر، توسعه عدالت در همه ابعاد، تقویت اتحاد ملی، انسجام اسلامی و مشارکت عمومی و عمل به وظیفه مقدس امر به معروف و نهی از منکر مهم‌ترین عوامل استحکام نظام اسلامی است.
- ۲۷- تسویف از ریشه سوف و به معنای امروز و فردا کردن و کار امروز را به فردا انداختن است. به عبارت دیگر فرد گنهگار دائماً به خود می‌گوید «به زودی توبه می‌کنم» و این گفته را آن قدر تکرار می‌کند تا این‌که دیگر میل به توبه در او خاموش می‌شود. این حيله بیشتر برای گمراه کردن جوانان به کار می‌رود.

درس نامه توپ برای شب امتحان

۱ وجود و هستی همه موجودات و پدیده‌ها وابسته به خداست و خداوند هر لحظه اراده کند، آن‌ها از بین می‌روند.

۲ بقای موجودات به خداوند وابسته است. (برعکس ساخته‌های انسانی که پس از ساخته شدن از انسان بی‌نیاز می‌شوند).

جهان همواره و در هر «آن» به خداوند نیازمند است و این نیاز هیچ‌گاه قطع یا کم نمی‌شود. به عنوان مثال می‌توان گفت رابطه خدا با جهان، تا حدی شبیه رابطه مولد با جریان برق است، همین‌که مولد متوقف شود جریان برق هم قطع می‌گردد و لامپ‌های متصل به آن نیز خاموش می‌شوند.

موجودات پس از پیدایش نیز هم‌چنان مانند لحظه نخست خلق شدن، به خداوند نیازمند هستند. از این‌رو دائماً با زبان حال، به پیشگاه الهی عرض نیاز می‌کنند.

ما چو ناییم و نوا در ما ز توست

ما چو کوهیم و صدا در ما ز توست

ما که باشیم ای تو ما را جانِ جان

تا که ما باشیم با تو در میان

ما عدم‌هاییم و هستی‌های ما

تو وجود مطلق، فانی نما

ما همه شییران ولی شیر غلم

حمله‌مان از باد باشد دم‌بدم

تمام ابیات بالا بیانگر نیازمندی مطلق مخلوقات به خداوند است.

تدبیر در قرآن

در آیات زیر تدبیر کنید و به سوالات پاسخ دهید.

﴿ يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ﴾

ای مردم، شما به خداوند نیازمند هستید و خداست که [تنها] بی‌نیاز ستوده است.

بی‌نیازی و غنی بودن خداوند و نیازمندی مخلوقات به او در هر دو مرحله پیدایش و بقا

﴿ تَسْأَلُهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ ﴾

هر آن‌چه در آسمان‌ها و زمین است، پیوسته از او درخواست می‌کند. او

همواره دست‌اندرکار امری است.

درخواست دائمی موجودات از خداوند و تدبیر امور توسط خداوند

۱- چرا موجودات پیوسته از خداوند درخواست دارند؟

چون همه موجودات برای لحظه‌لحظه وجود خود محتاج و نیازمند خداوند هستند و اگر خداوند لحظه‌ای آنان را به حال خود واگذارد، همه نیست و نابود می‌شوند.

۲- نیاز انسان به خدا شامل چه چیزهایی می‌شود؟

انسان هر چه دارد از خدا دارد و تمام داشته‌هایش از خداست. بالاترین داشته انسان همان نعمت وجود است که خدا به او عطا کرده است. از این‌رو انسان در هستی خود به خدا نیازمند است و این نیاز همواره و در هر آن است و هیچ‌گاه قطع یا کم نمی‌شود. سایر داشته‌های انسان که همه برآمده از نعمت وجود است نیز همه نیازمند و وابسته به لطف خداست و اگر خدا هر لحظه اراده کند، می‌تواند آن را از انسان بگیرد؛ بنابراین انسان سر تا پا نیازمند به خداوند است.

۳- منظور از این‌که خداوند هر لحظه دست‌اندرکار امری است، چیست؟

نیازهای دائمی موجودات لطف و فیض دائمی را طلب می‌کند. او هر لحظه دارای فیضی جدید و مستمر برای آفریده‌ها است. چنین نیست که خداوند، عالم را آفریده و آن را به حال خود رها کرده باشد، بلکه همواره امور هستی را تدبیر و اداره می‌کند؛ بنابراین او هر لحظه دست‌اندرکار امری است.

تفکر و اندیشه

اندیشه مانند بذری است که: در دهن جوانه می‌زند. در دل و قلب ریشه می‌دواند. برگ و بار آن به صورت اعمال ظاهر می‌شود.

و می‌تواند برترین عبادت‌ها باشد:

حدیث پیامبر ﷺ:

«افضل العبادة اِدْمَانُ التَّفَكُّرِ فِي اللَّهِ وَ فِي قَدْرَتِهِ»

ترجمه: برترین عبادت، اندیشیدن مداوم درباره خدا و قدرت اوست.

درس: هستی بخش

نیازمندی جهان به خدای پیدایش

شناخت اولیه نسبت به خداوند: براساس فطرت ما

۱ او را می‌یابیم و حضورش را درک می‌کنیم.

۲ می‌دانیم که در جهانی زندگی می‌کنیم که آفریننده‌ای حکیم آن را هدایت و پشتیبانی کرده و به موجودات مدد می‌رساند.

برای شناخت عمیق‌تر درباره خدا و درک وجود او و شناخت صفات و افعال او، قرآن کریم راه‌های مختلفی به ما نشان می‌دهد که یکی از آن‌ها تفکر درباره نیازمندی بودن جهان در پیدایش خود به آفریننده است:

مقدمه اول: ما و اشیای پیرامون ما (حیوانات، گیاهان، جمادات، زمین، ستاره‌ها و کهکشان‌ها)، پدیده‌هایی هستیم که وجود و هستی‌مان از خودمان نبوده و نیست.

مقدمه دوم: پدیده‌ها (که وجودشان از خودشان نیست)، برای موجود شدن نیازمند به پدیدآورنده هستند. پدیدآورنده‌ای که وجودش از خودش باشد؛ یعنی پدیده نباشد.

ذات نایافته از هستی، بخش

چون تواند که بود هستی بخش

خشک ابری که بود ز آب تهی

ناید از وی صفت آب‌دهی

به عبارت دیگر: یک موجود فقط در صورتی در وجود خود نیازمند به دیگری نیست که خودش ذاتاً موجود باشد. در این صورت:

الف) پدیده نیست و نیاز به پدیدآورنده ندارد.

ب) همواره بوده است و همواره خواهد بود.

نتیجه: ما و پدیده‌های جهان، در پدیدآمدن و هست شدن خود به آفریننده‌ای نیازمندیم که خودش پدیده نباشد و سرچشمه هستی باشد.

این موجود برتر و متعالی «خدا» نامیده می‌شود.

نیازمندی جهان به خدای بقا

رابطه انسان با ساخته‌هایش:

۱ انسان پدیدآورنده و خالق اجزا و خواص آن‌ها نیست.

(بتا، در ساخت مسجد، هیچ‌کدام از مصالح مانند خاک، سنگ و ... و خواصشان مانند چسبندگی، استحکام و ... را پدید نیاورده است.)

۲ کار انسان در ساخته‌هایش فقط چینش و جابه‌جا کردن مواد است.

۳ بقای آن‌چه انسان می‌سازد به او وابسته نیست (مسجد با ساخته شدن از بتا بی‌نیاز می‌شود و پس از مرگ بتا نیز باقی می‌ماند).

رابطه خداوند با مخلوقات:

۱ خداوند خالق همه موجودات و پدیده‌ها و خواص آن‌هاست. (در مثال بتا و مسجد، خداوند خالق سنگ و گچ و چوب و خواص آن‌ها و حتی خالق بناست.)

آگاهی، سرچشمهٔ بندگی

انسان‌های آگاه دائماً سایهٔ لطف و رحمت خدا را احساس می‌کنند و خود را نیازمند عنایات پیوستهٔ او می‌دانند.

هر چه معرفت انسان به خود (خودشناسی) و رابطه‌اش با خدا بیشتر شود:

- نیاز به خداوند را بیشتر احساس می‌کند. عجز و بندگی خود را بیشتر ابراز می‌کند.
- افزایش خودشناسی ← درک بیشتر فقر و نیاز ← افزایش بندگی
- پیامبر ﷺ (به دلیل معرفت برتر و درک بیشتر)، عاجزانه از خداوند می‌خواهد که برای یک لحظه هم، لطف و رحمت خاصش را از او نگیرد و او را به حال خود واگذار نکند: «اللهم لا تكلني إلى نفسي طرفة عين أبداً»

خدایا مرا چشم برهم‌زدنی به خودم وا مگذار.

نور هستی

﴿اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ...﴾
ترجمه: خداوند نور آسمان‌ها و زمین است ...

پیام: خداوند نور هستی است و تمام موجودات «وجود» خود را از او می‌گیرند و به سبب او پیدا و آشکار می‌شوند.

خداوند نور هستی است؛ یعنی:

تمام موجودات، «وجود» خود را از او می‌گیرند و به سبب او پیدا و آشکار شده و پا به عرصهٔ هستی می‌گذارند.

هر موجودی در حد خودش تجلی خداوند و نشانگر حکمت، قدرت، رحمت و سایر صفات الهی است. به همین دلیل کسانی که به دقت و تأمل در جهان هستی می‌نگرند، در هر چیزی خدا را مشاهده می‌کنند و علم و قدرت او را می‌بینند.

دلی کز معرفت نور و صفا دید

به هر چیزی که دید، اول خدا دید

به صحرا بنگرم صحرا تو بینم

به دریا بنگرم دریا تو بینم

به هر جا بنگرم کوه و در و دشت

نشان از قامت رعنا تو بینم

تفکر در حدیث

امام علی علیه السلام می‌فرماید:

«ما رأيت شيئاً إلا و رأيت الله قبله و بعده و معه»

هیچ چیزی را ندیدم مگر این‌که خداوند را قبل و بعد و با آن دیدم.

پیام حدیث

تجلی خداوند در موجودات و آفریده‌هایش؛ یعنی خداوند بی‌پایان، تمام جهان را پر کرده و همه‌جا حضور دارد و این حضور چنان نزدیک است که جدا انگاری مخلوقات از خدا امری ناممکن است؛ یعنی هم در دل تک‌تک ذرات عالم حضور دارد و هم خارج از آن‌ها. از این‌رو، انسان اگر اهل تفکر و تقوا باشد، به لطف الهی به مقامی می‌رسد که در همه‌چیز خدا را می‌بیند.

مقصود امام علی علیه السلام از این‌که می‌فرماید قبل و بعد و همراه هر چیزی خدا را دیدم چه می‌باشد؟

تعبیر «رأيت الله قبله» اشاره به این نکته دارد که آن حضرت با نگاه دقیق وقتی به اشیای پیرامون خود می‌نگرند، درمی‌یابند که همهٔ این اشیای پدیده‌هایی هستند که قبلاً نبوده‌اند؛ پس حتماً علتی آن‌ها را به وجود آورده است، پس پی به خالق آن می‌برد.

تعبیر «معه» اشاره به این دارد که آن حضرت وقتی می‌نگرد که این شیء سرتاسر نیاز و فقیر در حال حاضر وجود دارد، پس درمی‌یابد که بقای آن مرهون خداست.

تعبیر «بعده» اشاره به این دارد که ایشان وقتی می‌بینند که این شیء بعد از مدتی از بین رفت، می‌دانند که تنها خداست که خالق موت و حیات است؛ پس در فنای شیء نیز باز خدا را مشاهده می‌کند.

ناتوانی در شناخت ذات و چیستی خداوند

موضوعاتی که می‌خواهیم دربارهٔ آن‌ها شناخت پیدا کنیم دو دسته‌اند:

1 موضوعاتی که در محدودهٔ شناخت ما قرار می‌گیرند و انسان می‌تواند ماهیت و ذات آن‌ها را شناسایی کند. (گیاهان، حیوان‌ها، ستارگان و کیهان‌ها)

2 ذهن ما توان و گنجایش فهم چیستی و ذات چنین موضوعاتی را ندارد، زیرا همهٔ آن‌ها اموری محدود هستند.

3 موضوعاتی که نامحدودند و ذهن ما گنجایش درک آن‌ها را ندارد؛ زیرا لازمهٔ شناخت هر چیزی احاطه و دسترسی به آن است.

4 ما به دلیل محدودبودن ذهن خود نمی‌توانیم ذات امور نامحدود را تصور کنیم و چگونگی وجودشان را دریابیم.

5 خداوند حقیقتی نامحدود دارد در نتیجه ذهن ما نمی‌تواند به حقیقت او احاطه پیدا کند و ذاتش را شناسایی کند.

به همین دلیل پیامبر صلی الله علیه و آله فرموده است:

«تَفَكَّرُوا فِي كُلِّ شَيْءٍ وَلَا تَفَكَّرُوا فِي ذَاتِ اللَّهِ»

در همه‌چیز تفکر کنید ولی در ذات خداوند تفکر نکنید.

نکته: ذات، چیستی، ماهیت و چگونگی وجود خدا قابل شناخت نیست اما صفات و افعال خداوند را می‌توانیم تا حدی شناسایی کنیم.

اندیشه و تحقیق

با وجود شباهت‌های ظاهری رابطهٔ خدا و جهان با رابطهٔ ساعت‌ساز و ساعت، تفاوت‌های این دو رابطه را بنویسید.

1 وجود جهان از خداست، اما وجود ساعت از ساعت‌ساز نیست و او فقط اجزای ساعت را تنظیم می‌کند.

2 دوام و بقای ساعت وابسته به ساعت‌ساز نیست، اما بقای جهان وابسته به خداوند است.